

De laatste decennia is er, vooral door de enorme schaalvergroting, de invoering van het competentiegericht onderwijs, de lump sumfinanciering en macht van de besturen veel kapot gemaakt in het mbo. De de facto incorporatie van het vroegere vormingswerk als niveau 1 van het mbo, de afbraak van lager technisch onderwijs, de opheffing van individueel technisch onderwijs en de invoering van een verplichte startkwalificatie 'boven' het niveau van het vmbo hebben gezorgd voor de instroom van een groep leerlingen in het mbo die vroeger nooit tot een mbo-opleiding zou worden toegelaten. De nadruk op (laagdrempelige) doorstroming van vmbo naar mbo en van mbo niveau 1 en 2 naar hogere niveaus heeft meegewerkt aan de trend om steeds meer leerlingen een hoger diploma te geven, geheel in lijn met de Lissabonafspraken met de doelstelling van 50% hoger opgeleiden. Het zijn allemaal maatregelen die, zo lijkt het wel, bewust en onderling samenhangend zijn genomen om maar aan de papieren werkelijkheid van een hoog opgeleide bevolking te kunnen voldoen.

Zo langzamerhand zijn de gevolgen ook voor een blind paard volkomen duidelijk: slechts een beperkt deel van het mbo levert nog werkelijk vakmensen af die de vergelijking met de vroegere mbo-afgestudeerden kunnen doorstaan. Niet geheel toevallig zijn dat vaak de kleine opleidingen als de ook door de minister geroemde Leidse Instrumentmakersschool en vriend van BON IVA-Driebergen en hier en daar een opleiding van een groter ROC. Niet toevallig ook dat er weer vakcolleges worden gesticht die moeten appelleren aan het idee van hoogwaardig vakwerk op werkelijk mbo-niveau. Niet toevallig ook dat een toenemend aantal bedrijven weer bedrijfsscholen opzet.

De minister komt nu met een brief waarin zij het voorgenomen beleid voor het mbo voor de komende jaren uiteenzet. In die brief worden sommige problemen benoemd en worden pogingen ondernomen om deelproblemen op te lossen, maar een analyse van de oorzaak van de ontstane problemen ontbreekt. Het hoofdstuk 'Analyse', waarbij je een dergelijke analyse zou verwachten blijkt een 'analyse' te zijn van de toekomst ('de arbeidsmarkt verandert'). Hierin wordt overigens terecht opgemerkt dat 'een vak leren toekomstperspectief biedt', maar er wordt niet gekeken naar de oorzaken van vermeende desinteresse in vakopleidingen en de invoering van het competentiegericht onderwijs die een mbo-opleiding voor zowel leerling als werkgever volkomen onaantrekkelijk heeft gemaakt. De minister predikt dat trots zijn op vakkennis moet terugkomen. Daar zijn we het zeer mee eens, maar daartoe moet het competentiegericht onderwijs volledig worden afgezworen, moet de docent weer vakdocent worden in plaats van de coach die de leerling begeleidt in zijn ontwikkeling en moeten algemene vakken als Nederlands, Engels en Wiskunde weer gegeven worden door vakdocenten. Het ongestructureerd invoegen van zogenaamde kennis als 'just in time' binnen projecten, en... begeleid door een coach heeft niet veel te maken met vakinhoudelijk opleiden.

Zoals gezegd, de analyse van de ellende ontbreekt en zonder analyse is de brief eerder een reclamefolder voor gevoerd beleid, opgesteld door de marketingafdeling dan een aanzet tot aanpak van de werkelijke problemen. Net als de eerdere brief van de minister over het Nationaal Onderwijs Akkoord ('van goed naar excellent onderwijs'), start ook deze brief met een wasmiddelreclame: hoofdstuk 1 heeft de titel 'een toekomstgericht middelbaar beroepsonderwijs'; alsof er iemand voor een op het verleden gericht beroepsonderwijs zou kunnen zijn. Het voordeel van de toekomstgericht kretologie is wel dat de minister naar believen kan putten uit door haar verwachte voor de toekomst noodzakelijke skills.

De minister constateert dat de basis van het mbo op orde is, want de mbo-instellingen zijn er in geslaagd om het aantal leerlingen dat voortijdig de school verlaat zonder startkwalificatie verder terug te dringen. Zolang die startkwalificatie vooral uit een boterzachte lijst van competenties bestaat, kan dat resultaat gemakkelijk behaald worden door een combinatie van administratieve maatregelen en het thuis ophalen van spijbelende leerlingen. Dat zijn bepaald geen inhoudelijke verbeteractiviteiten. De diploma's hadden net zo goed gewoon uitgedeeld kunnen worden.

Welke maatregelen stelt de minister nu voor? Het zijn vooral maatregelen op meso-organisatorisch niveau: maatregelen voor betere studievoorziening, mogelijkheden voor verandering van opleiding, vervroeging van de aanmelding voor het mbo naar 1 mei met intakegesprekken, zoals dat ook bij het hbo is gerealiseerd. Al deze maatregelen 'vereisen verdere professionalisering van het systeem van intake, selectie en plaatsing', zoals de minister schrijft. Ik lees dat als verdere bureaucratisering en proceduralisering, zonder dat er enig zicht op is dat al die activiteiten werkelijke mismatching kunnen voorkomen. Zou het niet veel beter en goedkoper zijn om het aantal opleidingen drastisch te verminderen? Het is een bekend verschijnsel dat naarmate het aantal keuzemogelijkheden groter is, de ontevredenheid over de eigen keuze toeneemt. Zulke maatregelen moeten dus gelanceerd worden zonder dat de minister ooit betrapt is op een deugdelijke visie op kwalitatief goed onderwijs

Ook worden veel woorden besteed aan innovatie. Studenten (geen leerlingen?) en onderwijspersoneel (geen leraren?) moeten gebruik kunnen maken van state of the artmateriaal en op de hoogte zijn van de laatste technieken. Dit uitgangspunt levert ongetwijfeld een flinke markt op voor onderwijsmaterialen en -trainingen in de ruimste zin van het woord, maar een fundamentele analyse van de noodzaak hiervan ontbreekt. Het is namelijk in het geheel niet vanzelfsprekend dat het beroepsonderwijs de innovatieve voorhoede van het bedrijfsleven op de voet moet volgen. De tijdspanne tussen het begin van de opleiding en de eerste baan is 3 of 4 jaar. In die tijd verandert er bij 'state of the artapparatuur' vaak al het een en ander. Ook zijn lang niet alle bedrijven voorzien van 'state of the artmateriaal of -processen' en komen studenten in beroepen terecht die wellicht in dezelfde sector als de opleiding liggen, maar waarbij de aansluiting niet één-op-één is. Dat alles maakt dat het verstandiger is om niet te mikken op die 'state of the art'-voorhoede, maar vooral op basistechnieken en fundamentele concepten, theorieën en beroepseer. De nieuwste software of machines gebruiken, leert de nieuwe werknemer dan wel op een tweedaagse training in het bedrijf. Laat het mbo de opleiding verzorgen en het bedrijf de trainingen. Dan gaat de hijgerige en onbetaalbare dynamiek voorbij aan het mbo, maar doet zij waar zij goed in is: vakmanschap overbrengen.

Niet onbelangrijk is ook om ons te realiseren dat het vermaledijde competentiegerichte onderwijs zogenaamd uit de wens van het bedrijfsleven is ontstaan. Dat is een reden te meer om voorzichtig te zijn met luisteren naar zogenaamde woordvoerders uit dat bedrijfsleven die uit de aard der zaak geen verstand van onderwijs hebben en ook een ander belang hebben. Veel belangrijker is een mbo met werkelijk zelfvertrouwen, niet alleen als praatje op bestuursniveau, maar als beleving op docent- en daarmee ook leerlingniveau. Maar 'state of the art' en 'toekomstgericht middelbaar beroepsonderwijs' klinkt zoveel moderner dan een solide basis en een goede, klassieke taakverdeling tussen schoolse opleiding en bedrijfsmatige training.

De minister wil ook een leven lang leren op mbo-niveau mogelijk maken. Dat is een goed idee natuurlijk: soms is het noodzakelijk op latere leeftijd een serieuze opleiding te volgen. Wel

opmerkelijk dat in het hbo de deeltijdopleidingen, die daarvoor bij uitstek geschikt zijn en goed werk leveren aan precies de doelgroep die de minister voor ogen heeft, zo goed als de nek zijn omgedraaid terwijl in elk ander Europees land deeltijdopleidingen door de overheid stevig worden ondersteund en gestimuleerd. Ook zijn tweede studies bijna onmogelijk gemaakt. Wij begrijpen die discrepantie werkelijk niet, of het moet zijn dat de minister vindt dat de mbo's de concurrentie aan zouden moeten gaan met korte bedrijfsopleidingen. Het is zeer de vraag of dat een verstandige keuze is. Laten we niet vergeten dat daar waar dergelijke commerciële projecten werden uitgevoerd het vooral heeft geresulteerd in voorspelbare ellende, faillissementen en (hbo)fraude.

Natuurlijk krijgt ook de roep om meer ICT ruim plaats in de brief van de minister. ICT biedt ons kansen op kwaliteitsverbetering en flexibiliteit. Als we het dan toch over de dynamische praktijk hebben is het wellicht interessant op te merken dat een grote opleider als LOI tegenwoordig juist reclame maakt met klassikaal onderwijs in één klassikaal tempo. Zo'n commerciële organisatie is toch echt niet op haar achterhoofd gevallen.

Ook is ICT een soort eeuwige belofte die vanaf de invoering in het onderwijs begin jaren tachtig van de vorige eeuw nog nooit de voorgespiegelde beloften heeft waargemaakt. De laatste jaren komen veel experts en onderwijzers juist tot de conclusie dat vooral leren via de computer ook allerlei zeer nadelige aspecten heeft. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat het onderwijs gevrijwaard moet worden van computers, maar een daadwerkelijke promotie vanuit het ministerie is geen goed idee: dat heeft de laatste 35 jaar niet gewerkt en als je blijft doen wat je deed, dan krijg je het resultaat dat je al had.

De minister wil de fusietoets behouden en is positief over de opsplitsing en hergroepering van brede ROC's naar vakgerichte instellingen. Dat is in ieder geval een gedachte in de juiste richting, al maken wij ons zorgen voor het ontstaan van regionale monopolies bij de verschillende sectoren: wil je een technische opleiding, dan is er maar een megaopleiding in de regio. Het wordt een megaopleiding met een door het bestuur van boven opgelegd onderwijsmodel dat, als de minister haar zin krijgt, vooral innovatief en dynamisch zou zijn. Als tegenmacht voor deze oneigenlijke drang zouden hoog opgeleide en bevoegde docenten daadwerkelijk zeggenschap moeten krijgen over inrichting van hun eigen onderwijs. Helaas is dat een richting die de minister kost wat het kost wil voorkomen.

De minister heeft een brief geschreven waarin een aantal problemen in het mbo wordt benoemd, maar een analyse ontbreekt, de maatregelen bestendigen de bestuurlijke status quo en de oplossingsrichting in flexibilisering en ICT is ronduit schadelijk. Geen bedrijf zal hierdoor betere werknemers krijgen, geen hbo een betere mbo-instroom. Wellicht het belangrijkste: het financieringsmodel met alle perverse prikkels en een gemarginaliseerde rol van de docenten blijft, de minister heeft het vaak over de bestuurlijke kracht, die zo geheel overeind gehouden wordt. Mooie woorden over de blijvende fusietoets en herorganiseren van ROC's tot vakcolleges doen daaraan niets af.